

Resenziya

Əlizadə Əsgərli*

**QƏZƏNFƏR PAŞAYEVİN “SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ”NİN
ONCİLDLİYİNƏ XÜLASƏ**

Xülasə

Professor Qəzənfər Paşayev İraq-Türkman folklorunun görkəmli tədqiqatçısıdır. O, kərkük dialektinin fonetikasi, İraq-Türkman folklorunun janrları ilə ardıcıl məşğul olmuş, “Nəsimi” haqqında tədqiqatlar aparmış, şairin Divanının İraq nüsxəsi, habelə irsinin tədqiqi və nəşri tarixinə diqqət yetirmişdir. Aşıq yaradıcılığının bilicisi olan alim aşıq şeirinin yerini, şəkillərini tədqiq etmişdir. Oncildliyə alimin rus və ingilis dillərində elmi yazıları, rusca, türkcə məqalələri, ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcümələri də daxil edilmişdir. 2017-2018-ci illərin məqalələri həm də Ümummilli lider Heydər Əliyev, habelə islam həmrəyliyi, dini-mədəni müxtəlifliyin harmoniyasına aid olan çap məhsullarıdır.

Q.Paşayev elmi-ictimai fəaliyyətinə görə “İlin alimi”, 2018-ci ildə Ədəbiyyat İnstitutunun 85 illiyi münasibətilə “Əməkdar elm xadimi” adlarına layiq görülmüşdür.

10 cildlikdə alimin elmi, ədəbi, publisistik və tərcümə əsərləri, habelə müsahibə, məktub, çıxış və rəyləri toplanmışdır.

Açar sözlər: Qəzənfər Paşayev, Dəclə-Fərat sahilləri, seçilmiş əsərləri, “İlin alimi”, Əməkdar elm xadimi

**SUMMARY TO 10 VOLUMES OF “SELECTED WORKS”
BY GAZANFAR PASHAYEV**

Summary

Professor Gazanfar Pashayev is a prominent researcher of Iraq-Turkmen folklore. He has been engaged in phonetics of Kirkuk dialects and genres of Iraq-Turkmen folklore continuously, conducted researches on “Nasimi” and paid attention to Iraq copy of Divan by the poet, at the same time investigation of his heritage and history of publication of this heritage. The scientist being an expert on ashug creativity has studied the ashug poems and its forms. 10 Volumes include in scientific writings of the researcher in Russian and English, his articles in Russian and Turkish and translations from English to Azerbaijani. His articles published in 2017-2018 are about National Leader Heydar Aliyev, as well as Islamic solidarity, harmony of religious-cultural diversity.

G.Pashayev was awarded the title of scientist of the year for his scientific-social activity and in 2018 the title of Honoured Scientist on the occasion of the 85th anniversary of the Institute of Literature.

In the 10 volumes it is collected scientific, literary works, publicity and translations, interviews, letters, speech and reviews.

Key words: Gazanfar Pashayev, banks of the rivers Tigris-Euphrates, selected works, “Scientist of the year”, Honored scientist

* Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Filologiya elmləri doktoru. E-mail: alizade.asgerli@gmail.com

**РЕЗЮМЕ НА 10-ТОМНОЕ «СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ»
ГАЗАНФАРА ПАШАЕВА**

Резюме

Профессор Газанфар Пашаев известный исследователь фольклора иракских туркман. Фонетика керкукского диалекта, фольклорные жанры иракских туркман длительное время являются объектом его изучения. Помимо этого, он исследовал творчество Насими, иракский экземпляр его «Дивана», историю изучения и публикации наследия поэта в целом. Знаток ашугского творчества, учёный исследовал место, образный мир ашугской поэзии.

В 10-томник входят труды учёного на русском, английском языках, статьи на русском, турецком языках, сделанные им переводы с английского языка на азербайджанский. Плодотворным итогом являются опубликованные в 2017–2018 гг. статьи об общенациональном лидере Гейдаре Алиеве, исламской солидарности, гармонии в религиозно-культурном разнообразии.

За научно-общественную деятельность Г.Пашаев удостоен звания «Учёный года», а в связи с 85-летием Института литературы также звания «Заслуженный деятель науки».

В 10-томнике собраны научные, литературные, публицистические и переводные произведения учёного, а также интервью, письма, выступления и рецензии, написанные учёным.

Ключевые слова: Газанфар Пашаев, берега Даджлы-Ферата, собрание сочинений, «Учёный года», заслуженный деятель науки

Giriş. Hazırda Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin öyrənilməsi, yenidən dəyərləndirilməsi sahəsində də müvafiq işlər görülür.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi çoxcildliklərinin hazırlanması ilə bərabər, bircildlik, ikicildlik, üçcildlik, beşcildlik və daha artıq cildlərin nəşrinə üstünlük verilir. Bu baxımdan akademiyanın Ədəbiyyat İnstitutunda çap edilmiş kitablar: M.Arif, M.C.Cəfərov, H.Araslı, K.Talibzadə, Ə.Səfərli və başqalarının bircildlikləri qeyd edilə bilər.

Təbii ki, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, tarixçiləri və çoxcildlərinin hazırlanması faydalıdır. Akademik B.Nəbiyev, professor Y.Qarayev, professor T.Əhmədov, akademik N.Cəfərov artıq 5 cildliklərini elmi ictimaiyyətə təqdim etmişlər.

Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayev isə 2012-2018-ci illərdə 10 cildlik seçilmiş əsərlərini elmi ictimaiyyətə ünvanlamışdır. 2012-ci ildə alimin 7, 2018-ci ildə isə davamı olaraq VIII-X cildləri çaprdan çıxmışdır.

Elmi, ədəbi, publisistik, tərcümə, müsahibə, məktub, çıxış və rəylərdən ibarət olan 10 cildlik hesab edirik ki, elmi-tədqiqatların aparılması, habelə memuar yazıların yazılması və araşdırılması işində faydalı olacaqdır.

Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayev Azərbaycan elmi-ictimai fikrinin görkəmli nümayəndələrindən biridir. Elm-tədris mühitində nüfuzlu söz sahibidir. Qəzənfər müəllimi kitablarından tanımışam. Bir zaman alimin İraq-Kərkük xoyratları, “Altı il Dəclə-Fərat sahilində” kitabları ətrafında söhbətlər olurdu. Bir dəfə də onu rəhmətlik Vaqif Arzumanlının direktor olduğu institutda, iclasda gördüm. Yaxşı yadımda deyil, Vaqif müəllimə hansı mükafatı isə təqdim etmək üçün gəlmişdi.

“Ədəbiyyat qəzeti” redaksiyasına gedəndə təsadüfən bir otaqda əyləşdiyini gördüm. Elə orada: – professor Yaşar Qarayev haqqında “Ədəbiyyat qəzeti”ndə gedən yazını oxudum, xoşuma gəldi, – dedi. Fərəhləndim. “Min ilin sonu” kitabı haqqında resenziya idi... Professor Qəzənfər Paşayevi şəxsən işlədiyim Ədəbiyyat İnstitutunda yaxından tanımışam.

Qəzənfər Paşayev cəmiyyət adamı, fəal ictimaiyyətçidir. Müxtəlif tədbirlərdə tez-tez görünür, fikir, mülahizə söyləyir. Səmimi, sadə, zəhmətkeş insandır. Kim onunla yolyoldaşı olsa, nə qədər insanın ona yaxınlaşıb salam verdiyinin, hal-əhval tutduğunun şahidi olar. O, bu nüfuzu kitabları və səmimiyyəti, ünsiyyəti hesabına qazanıb.

Qəzənfər müəllim tez-tez yazan, klassik və müasir ədəbiyyat adamları, habelə, mədəniyyət xadimlərinə yazıları ilə yüksək dəyər verən ziyalıdır. Kitablarının, sözünün qayğısına qalandır. Çap etdirdiyi 10 cildlik “Seçilmiş əsərləri” bunun bariz nümunəsidir.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi çoxcildlərinin universal xarakteri ilə bərabər, bircildlik, ikicildlik, üçcildlik və çoxcildlik “Seçilmiş əsərlər”imiz də vardır. Bu baxımdan akademik Bəkir Nəbiyev, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Yaşar Qarayev, professor Teymur Əhmədov, akademik Nizami Cəfərov və başqa ədəbi şəxsiyyətlərin 5 cildlikləri qeyd oluna bilər. Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayevin əsərləri isə 10 cildədir.

Alimin 2012-ci ildə “Seçilmiş əsərləri”nin 7 cildi, 2018-ci ildə VIII-X cildlər “Təhsil” nəşriyyatında çapdan çıxıb. I cild alimin şəkli və qiymətli avtoqrafı ilə başlayıb: “Elm əvvəli görünən, sonu görünməyən bir aləmdir. Bu aləmdə hərə bir yolla gedir. Hərə bir nəticəyə gəlir. Yenilik görülmüş işlərin sayəsində yaranır”.

Oncildlikdə Qəzənfər Paşayevin elmi, ədəbi, publisistik və tərcümə əsərləri, habelə müsahibə, məktub, çıxış və rəyləri toplanıb. Bir sözlə, professor Qəzənfər Paşayevin söz ruhunun dəyərli yazıları olan bir kitab alınıb.

I cildin [1] redaktorları AMEA-nın müxbir üzvü, professor doktor Əbdüllətif Bəndəroğlu və alim-şair Ayaz Vəfalı, rəyçilər professor Paşa Əfəndiyev, filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli və doktor Şəmsəddin Kuzəçidir. Bu cildə alimin “İraq-Türkman folkloru” və “Altı il Dəclə-Fərat sahillərində” kitabları özünə yer alıb.

“İraq-Türkman folkloru” giriş, “İnamım mənim, həyatım mənim” adlı birinci fəsildə, ehtiva olunmuş arxaik janrlar, inanclar, dualar, bəddualar və fallar adlı hissələrdən ibarətdir. II fəsildə “Xalq mərasim və nəğmələri”, “Dini bayram və nəğmələri”, “Məişət mərasimləri və nəğmələri”, “Yas mərasim və nəğmələri”, “Toy mərasim və nəğmələri”; “Lirik növ” adlı III fəsildə “Xoyratlar və manilər”, “Xalq havaları”, “Xoyrat havaları”, “Xalq mahnıları”, “Aşıq havaları”, “Beşik nəğmələri”, “Bayatı tapmacalar”; “Epik növ” adlı IV fəsildə “Dastanlar”, “Nağıllar”, “Atalar sözləri və məsəllər”, “Tapmacalar”, “Lətifələr”, “Son söz əvəzi” və “Qaynaqlar” verilmişdir. Professor Qəzənfər Paşayev “İraq-Türkman” folklorunun janr poetikasından əhatəli bəhs edib.

Alimin geniş şöhrət tapmış kitablarından biri “Altı il Dəclə-Fərat sahilində” əsəridir. Yaxşı xatırlayıram, oxucularda bu kitabı oxumağa böyük maraq vardı, televiziya da tez-tez söz açılır, mətbuat tez-tez yazırdı. Kitab 1985-ci ildə 10 min tirajla, 1987-ci ildə 120 min tirajla nəşr edilib. Redaktorları Ayaz Vəfalı və Ərşad Hürmüzlü, rəyçisi isə Vaqif Yusiflidir. Əsər qədim mədəniyyətin beşiklərindən olan İraq və iraqlıların dünəni, bu günü, adət-ənənəsi, ictimai həyatı və inkişafından bəhs edir. Kitab “İraq necə yaxın olur”, “Bağdad bu gün”, “İraqın bu günündən etüdlər”, “Xurma bağları”, “Mədəniyyət mərkəzi şəhərləri”, “Adəm-Həvva nişanəsi”, “Tovuz quşuna sitayiş”, “İnamlar”, “Əsrlərin izləri var bu yerdə”, “Xitabət kürsüsü”, “Şayba-Şaabi”, “Çöl ərəbləri”, “Əfsanəyə bənzər həqiqətlər”, “Vətən həsrəti, övlad dərdi”, “İraq bizə iraq deyil” və başqa bölmələrdən ibarətdir. Kitabın 1987-ci il nəşrinin sonunda şair və alim Qasım Qasımzadənin “Ömrün əbədiləşən illəri” adlı əsərə həsr olunmuş məqaləsi verilib. Kitabın içərisində isə əsasən müqəddəs ibadət yerləri: “Bağdad şəhidlər məscidi”, “Harun ər Rəşidin azərbaycanlı həyat yoldaşı Zibəyə xanımın məqbərəsi”, “Nəcəf şəhərində İmam Əli məscidi”, Bağdadda “Kazımiyyə məscidi”, Kərbəladada “İmam Hüseyin məscidi”, Kərbəladada “Həzrət Abbas məscidi”, Samarada “İmam Hadi məscidi”, Bağdadda “İmam Maarif məscidi”, “Füzuli məqbərəsi”nin şəkilləri özünə yer alıb.

Professor Qəzənfər Paşayevin “Seçilmiş əsərləri”nin ikinci cildində [2] alimin elmi əsərləri: “Dilimiz-varlığımız” (2011), “Kərkük dialektinin fonetikasi” (2003) adlı monoqrafiyaları və ədəbi əlaqələr məcrasında “Könüldən könülə yollar görünür” başlıqlı məqalələri, habelə bəzi mətnlər və İraq-türkman ləhcəsinə aid lüğət toplanıb. II cildin redaktorları akademik Ağamusa Axundov, akademik Tofiq Hacıyev, professor Mustafa Arquşah, rəyçilər professor Qəzənfər Kazımov və professor Məhərrəm Məmmədlidir.

“Dilimiz – Varlığımız” kitabında akademik Tofiq Hacıyevin “Azərbaycan kərkükşünaslığının banisi” adlı geniş ön sözü verilib. “Dilimiz – Varlığımız” adlı I fəsilə “Kitabi Dədə Qorqud”, “İraq-türkman ləhcəsi və ədəbi dilimiz”, “Azərbaycan dilinin qərib dialektləri”, “ABŞ-da Azərbaycan dilinə dair araşdırmalar”, “İraq-türkman tarixinə və dialektinə bir baxış” bölmələri “*Qürur duyduğum tarixi şəxsiyyətlər*” adlı II fəsilə “Mirzə Kazım bəyin görkəmli şəxsiyyət kimi yetişməsində dillərin əhəmiyyəti”, “Mirzə Fətəli Axundzadənin həyatında dillərin rolu”, “Türkologiya elmimizin patriarxı” (Akademik M.Şirəliyev), “*Çağdaş dilçilərimizin yaradıcılığında etüdlər*” adlı III fəsilə “Türkologiya elmimizin iftixarı (Akademik Tofiq Hacıyev)”, “Çoxşaxəli yaradıcılıq yolu”, “Gələcək nəsillərə yadigar”, “Tarixdə qalacaq abidə bir əsər”, “Tanınmış pedaqoq və alimin uğurları”; “*İngilis dilinin tədrisi problemləri*” adlı IV fəsilə “Xarici dil və ölkəşünaslıq”, “İngilis dilində dərslik”, “Xarici dillərin tədrisində ölkəşünaslıq elementlərindən istifadəyə dair” bölmələri və bütün cildlərdə olduğu kimi müəllif haqqında məlumat verilib, elmi qaynaqlar göstərilib.

Bu cildə yer alan sonrakı bölmə.

“*Könüldən-könülə yollar görünür*” məqalələr toplusudur. İraq azəriləri–türkmanlar haqqındadır. Burada “Könüldən-könülə yollar görünür”, “İraq azəriləri”, “Kərkük bayatıları” kitabına son söz, “Kərkük azəriləri”, “İraq bizə iraq deyil”, “Dəclə-Fərat sahillərində”, “Bağdad səfəri”, “İran körfəzi məsələsinin kökü və məğzi”, “Füzulinin məzarı haqqında şayiə və həqiqət”, “İraq-Azərbaycan ədəbi əlaqələrinə bir baxış”, “Folklorumuzun qüdrətli qolu”, “Folklorumuzun öyrənilməsi”, “Döyüşkən poeziya” və başqa məqalələr verilib, burada folklor, klassik və müasir ədəbiyyat, habelə ədəbi əlaqələr haqqında araşdırmalar özünə yer alıb.

Professor Qəzənfər Paşayevin elmi tədqiqatlarının bir qolu kərkük dialektləri ilə bağlıdır. Bu baxımdan onun seçilmiş əsərlərinin II cildinə daxil olan “Kərkük dialektinin fonetikasi” monoqrafiyası (2003) İraq türkmanlarının fonetikasına həsr edilib, Kərkük dialektinin fonetikasi geniş dil materialı əsasında araşdırılıb. Monoqrafiya “Bir neçə söz”, materialların toplandığı şəhər, qəsəbə, rayon və kənd adlarının ixtisarı, qısaltmalar, transkripsiya və 3 fəsildən ibarətdir. I fəsildə saitlər və onların variantları, ahəng qanunu, heca; II fəsildə samitlər; III fəsildə fonetik hadisələr, vurğu, mətn, adətlər, lətifə, tapmaca, bayatı və sazlamalardakı fonetik xüsusiyyətlərdən bəhs edilib.

Alimin “Seçilmiş əsərləri”nin III cildi [3] folklor janrlarına elmi-nəzəri baxışın ifadəsidir. “İraq-türkman folklorunun janrları” (İstanbul, 1998, Bakı, 2003, Tehran, 2008) monoqrafiyası ilk dəfə nəzəri aspektdə işlənib. Əsərin elmi redaktorları akademik Bəkir Nəbiyev, professor Mahir Naqib, rəyçilər professor Azad Nəbiyev və doktor Əbdüllətif Bəndəroğludur. Əsərdə Kərkük folkloru janr baxımından təsnif edilib, onun lirik və epik növlərinə ideya-məzmun və poetik keyfiyyət baxımından dəyər verilib.

Kitaba Türkiyə Erciyes Universitetinin professoru, prof., dr. Mahir Naqib “Abidə bir əsər” adlı ön söz yazıb. Kitab giriş, “Mərasim folkloru”, “İlkin janrlar”, “Dualar və bəddualar”, “Fallar, xalq mərasim və nəğmələri”, “Dini bayram və nəğmələr”, “Məişət mərasim və nəğmələri”, “Yas mərasim və nəğmələri”, “Toy mərasim və nəğmələri”nin ehtiva olunduğu I fəsil; Lirik növ. Xoyratlar və manilər, Xoyrat üsulları, Xalq türküləri, Beşik nəğmələri, Bayatı-tapmacalar başlıqlı II fəsil; Epik növ. “Nağıllar”, “Atalar sözləri və məsəllər”, “Tapmacalar, lətifələr” və “Dastanlar”ı əhatə edən III fəsil, nəticə və qaynaqlar hissəsindən ibarətdir.

Professor Qəzənfər Paşayevin “Borcumuzdu bu ehtiram” adlı kitabının elmi redaktoru akademik Bəkir Nəbiyev, rəyçi və ön sözünün müəllifi professor Nizaməddin Şəmsizadədir. Alim kitabda dostluq etdiyi, ünsiyyətdə olduğu, habelə dünyasını dəyişmiş bir sıra dəyərli insanlar haqqında fikir və düşüncələrini ifadə edib. 38 məqalədən ibarət olan, deməli, 38 şəxsiyyət haqqında olan yazılar Ümummillə lider Heydər Əliyev (“Xilaskar”), Səməd Vurğun (“Səməd Vurğunun dünya şöhrəti”), Rəsul Rza (“İki zirvədən biri”), İhsan Doğramacı (“Sağlığında heykəlləri ucaldılan fenomen insan”), Bəxtiyar Vahabzadə (“O, xalqın ümid və güvənc yeri idi”), Yaşar Qarayev (“Ədəbiyyatşünaslıq elmimizin iftixarı”), Əbdüllətif Bəndəroğlu (“Heyif sənə Bəndəroğlu”), Əbdülvahid Kuzəçioğlu (“Böyük nəğməkar da köçdü dünyadan”), Əbdüllətif Bəndəroğlu (“Hər bir

dərddən betər ayrılıq”), Mövlud Taha Qayaçı (“O, da Bakı həsrətilə yaşayırdı”), Xeyrulla Məmmədov (“Yeri görünən vicdanlı alim, yaxşı dost”) və başqalarına həsr olunub. Kitabın sonunda ənənəvi olaraq alimin tərcümeyi-halı, çap olunmuş əsərləri və tərtib etdiyi kitabların göstəricisi, habelə haqqında yazılmış əsərlərin siyahısı və kitablarının üz qabığı verilib.

Qəzənfər Paşayev redaktorları akademik Nizami Cəfərov, prof., dr. Suphi Saatçı, rəyçisi Flora Xəlilzadə olan IV cildə [4] “Nəsimi haqqında araşdırmalar”, “Ədəbiyyatşünaslıq elmimizin patriarxı” və “Sevərək yaşayanlar” adlı monoqrafiya və əsərlərin ədəbi əlaqələrə aid məqalələrini, habelə “Ürəkdən gələn deməsəm olmur”, “Sazlı-sözlü dünyamızdan” mövzusunda publisistik yazılarını çap etdirib.

İmadəddin Nəsiminin 640 illiyinə həsr edilmiş kitabın elmi redaktoru və ön söz müəllifi akademik Bəkir Nəbiyev, rəyçisi AMEA-nın müxbir üzvü Əlyar Səfərlidir. Monoqrafiyada alimin müxtəlif illərdə Nəsiminin həyat və yaradıcılığına həsr etdiyi məqalələri toplanıb. Kitaba akademik Bəkir Nəbiyevin “Bir neçə söz”, “Nəsimi divanının İraq nüsxəsi və naməlum şeirləri”, “Nəsiminin həyat və yaradıcılığına yeni baxış”, “Axtarışlar”, “Şeyx Nəsimi: tarixi həqiqətlər, həyəcanlı anlar”, “İraq divanı və biz”, “Nəsimi irsinin tədqiqi və nəşri tarixinə bir nəzər” adlı bölmələr daxil edilib.

“Ədəbiyyatşünaslıq elminin patriarxı” adlı monoqrafiyanın elmi redaktoru və “Patriarxın payızı” adlı ön sözün müəllifi professor Asif Rüstəmlidir. Kitab görkəmli elm xadimi, akademik Bəkir Nəbiyevin şəxsiyyəti və yaradıcılığı haqqındadır. Kitabda “Nə yaxşı dünyada yaxşı var imiş”, “Tarix qurub-yaradanları yaşadır”, “Böyük yolun yolçusu”, “Tarixi səfərin bəhrəsi”, “Yarım əsrlik gərgin əməyin bəhrəsi”, “Ədəbiyyatşünaslıq elmimizin təntənəsi”, “Ədəbiyyatşünaslıq elmimizin patriarxı” adlı qiymətli yazılar özünə yer alıb.

Xalq yazıçısı Elçinə həsr edilmiş “Sevərək yaşayanlar” toplusu “Elçin haqqında düşüncələr, onun sənət dünyası, habelə, “Sosrealizm bizə nə verdi?” adlı elmi-nəzəri yazılardan ibarətdir. Bu cildə eyni zamanda akademik Vasim Məmmədliyev, akademik Budaq Budaqov, xalq şairi Nəriman Həsənzadə, yazıçı-jurnalist Nahid Hacızadə, eləcə də folklor və folklorşünaslıqla bağlı professorlar Paşa Əfəndiyev, Bəhlul Abdulla, Babək Qurbanov haqqında məqalələr yer tutub.

Əməkdar elm xadimi Qəzənfər Paşayev filologiyamızın ədəbi-elmi əlaqələr mövzusunda daim diqqət yetirib. Bu baxımdan “Kərkük şairləri”, “Yazıçıya el məhəbbəti”, “Böyük marağ”, “Çağdaş türk poetikasının tədqiqi”, “Xalq şairi Rəsul Rza”, “Əbədiliyə aparan yolun yorulmaz yolçusu”, “Azərbaycan–İraq ədəbi əlaqələri”, “Con Steynbek və Azərbaycan ədəbiyyatı” məqalələri səciyəvidir. Onların hər biri haqqında fikir söyləmək təbii ki, imkan xaricindədir.

Çoxcildlikdə “Kərkük dünyası” başlığı ilə silsilə yazılar verilib (“Kərkük folklorşünasları”, “Xoyratlar, ədəbiyyatımız və folklorşünaslıq elmimiz haqqında”, “Uzaq və doğma ellər”, “Bir ömürdən səhifələr”, “Kərkükdən gələn qardaş səsi”, “Bitib-tükənməyən incilər xəzinəsi”).

Professor Qəzənfər Paşayev xarici ölkə səfərləri ilə bağlı xeyli publisistik məqalə yazıb, onların bir hissəsini IV cildə daxil edib. “Hər xalqın öz adəti”, “Mənəvi körpü, Azərbaycan xalçaları Amerikada”, “Xətaişünaslığa yeni töhfə”, “Silinməz tarixdən izi şairin”, “Azerbaijan international” və “Azərbaycan reallığı”, “Bənzərsiz etnoslar haqqında bənzərsiz əsər”, “İlahiyyətçi və ədəbiyyatşünas alim irsə məhəbbətlə” və başqaları “Ürəkdən gələn deməsəm olmur” adı altında toplanıb.

Folklorşünas alim kimi aşiq mühiti və aşiq şairlər silsiləsindən çox yazan müəlliflərdən biri professor Qəzənfər Paşayevdir. O, IV cildə “Sazlı-sözlü dünyamızdan” adı altında “Azərbaycan xalqının mədəniyyət tarixində aşiq sənətinin yeri və rolu”, “Aşiq şeiri şəkilləri və Mikayıl Azaflı”, “Əkbərin bülbülü susduran səsi”, “Xanların sazından və sözündən doymaq olmurdu”, “Tarixə çevrilən iki görüş”, “Keşməkeşli yolun yolçusu”, “Xalq ruhu ilə qaynayıb-qarısan poeziya” və s. məqalələri toplanıb. Cildin sonunda alimin tərcümeyi-halı, əsərləri və tərtib etdiyi kitabların göstəricisi, haqqında yazılmış əsərlərin siyahısı, habelə çap olunmuş əsərlərinin üz qabığı verilib.

Professor Qəzənfər Paşayevin seçilmiş əsərlərinin V cildinin [5] redaktorları akademik Teymur Bünyadov və professor Asif Rüstəmli, rəyçilər Ərşad Hürmüzlü və Sərvaz Hüseynoğludur. Bu

cildə alimin çıxışları, müsahibələri, məqalə və məktubları, habelə opponent rəyləri özünə yer alıb.

“Deyilən söz yadigardır” başlığı altında alimin radio, televiziya və müxtəlif tədbirlərdəki çıxışları, “Tarixə çevrilən yaddaş” bölməsində mətbuat orqanları, jurnalist və şəxsiyyətlərə ünvanlanan məktublar, “Həqiqətin özü” adı altında mətbuat orqanlarına verdiyi müsahibələri namizədlik və doktorluq dissertasiyalarına yazdığı rəylər, eləcə də, Elçin, Fuad Qasımzadə, Zəlimxan Yaqub və ozan-aşiq sənəti haqqında məqalələri və tərcümeyi-halı, əsərlərinin siyahısı və üz qabığının əksi verilib.

VI cildə [6] alimin “Seçilmiş əsərlər”inin bir qismi elmi yazılar, digəri isə tərcümələrdir.

Professor Qəzənfər Paşayev və Həmid Abbasovun ingilis və fransız dillərindən tərcümə etdiyi Aleksandr Dümanın “Qafqaz səfəri” əsəri 1985-ci ildə nəşr olunub. Kitabın redaktoru professor Rauf İsmayılov, rəyçisi professor Qorxmaz Quliyevdir. Kitaba fransız yazıçısı Aleksandr Dümanın Qafqaz səfərindən Azərbaycanla bağlı hissəsi daxil edilib.

Aleksandr Düma XIX əsrin ortalarında Azərbaycanda olub, torpağımız, xalqımız, adət-ənənəmiz və şəxsiyyətlərimiz haqqında təəssüratlarını yazıb, maraqlı yol qeydlərini verib.

Sula Benetin “Necə yaşayasan yüzü haqlayasan” (1989) kitabının ingilis dilindən tərcüməsi və ön sözü professor Qəzənfər Paşayevin, məsləhətçisi və son sözünün müəllifi professor Mehdi Sultanov, rəyçisi professor Şahin Xəlilovdur.

Amerika alimi, Ölkəşünaslar Cəmiyyəti və Nyu-York EA-nın üzvü, professor Sula Benet uzun müddət Qafqazda olub, tədqiqatlar aparıb, Qafqaz xalqlarının mədəniyyəti, adət-ənənəsi, həyat tərzi ilə maraqlanıb, uğurlu kitab yazıb, bir çox səhifəsini Azərbaycana həsr edib və Nyu-Yorkda nəşr etdirib.

Detektiv əsərlər müəllifi Oqata Kristinin “Mavi qatarın sirri” romanı (1995) professor Qəzənfər Paşayevin ingilis dilindən tərcümə əsəridir, redaktorları şair Ağasəfa və tənqidçi Məti Osmanogludur. “Qətl-qarət romanları kralıçası” adlı ön sözün müəllifi olan Qəzənfər Paşayev sonda tərcümeyi-halını verib.

Ədəbiyyatşünasın “Seçilmiş əsərlər”inin VII cildinin [7] ön söz müəllifi Türkiyə, Kayseri, Erciyes universitetinin professoru, doktor Mahir Naqib, redaktorları professorlar Əzizə Hacıyeva, Nigar Vəliyeva, rəyçisi isə professor Abbas Abbasovdur.

Bu nəşrdə alimin rus, ingilis dilində elmi yazıları, rusca və türkcə məqalələri, ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcümələri, habelə, Nostradamus haqqında fikir və düşüncələri özünə yer alıb. Alimin bu baxımdan rus dilində “İraq türkman folklorunun janrlar sistemi” adlı monoqrafiyası da xüsusi qeyd olunmalıdır.

Ölkəşünaslıqdan bəhs edən “İngiltərədən söz açaq” dərslər vəsaiti və ingilis, rus dilində və türk dillərində xaricdə çıxmış məqalələri daxil edilib. Kitabın rus dilinə tərcüməsinin müəllifi Vladimir Qafarov, redaktoru professor Gülrux Əlibəyli, rəyçi dosent Heydər Orucovdur.

Professorun “Elçin haqqında düşüncələri”, “Ədəbi məktublar” və “Həyat düşüncələri” kitabları və 2017-2018-ci illərdə məqalələrinin ehtiva olunduğu VIII cildin [8] elmi redaktoru professor Bədirxan Əhmədov, rəyçisi Vaqif Bəhmənlidir.

“Elçin haqqında düşüncələrim” (2013) kitabının redaktoru və ön söz müəllifi yazıçı-publisist Yaşardır. Məqalələr məcmuəsi olan kitabda alimin “Elçinin sənət dünyası”, “Elçin və peyğəmbərəcəsinə deyilmiş sözlər”, “İtirdiklərimiz və qazandıqlarımız”, “Bir daha Elçinin “Sosrealizm bizə nə verdi” əsərləri”, habelə “Teleskop”dan görünən dünyamız”, “Elçinin folklor dünyası” məqalələri toplanıb, görkəmli yazıçının elmi-ədəbi fikirlərinə münasibəti ifadə olunub.

“Ədəbi məktublar” (2015) əsərinin redaktoru və ön söz müəllifi professor Bədirxan Əhmədli, rəyçiləri dosent Tinatin Məmmədova və dosent Aynur Xəlilovadır. Kitabda özünə yer almış məktublar 35 illik zamanın ifadəsi olub, ötən əsrin 80-ci illərindən indiyədək yazılanlardır. Məktublar akademiklər Bəkir Nəbiyev, İsa Həbibbəyli, Nizami Cəfərov, xalq yazıçısı Elçin, xalq şairləri Nəriman Həsənzadə, Sabir Rüstəmxanlı, professorlar Yavuz Axundlu, Süphi Saatçı, Nizaməddin Şəmsizadə, Vilayət Quliyev və başqaları, habelə “Qardaşlıq” dərgisi və “Ədəbiyyat qəzeti”

haqqındadır.

“Həyat düşüncələri” alimlə müsahibədir. 2017-ci ilin nəşridir. “Kərkükün mənəvi elçisi” adlı ön sözün müəllifi xalq yazıçısı Anardır, redaktor professor Şirindil Alışanlı, rəyçi Sərvaz Hüseynoğludur. Kitabın annotasiyasında deyilir: “Şair Vaqif Bəhmənlinin görkəmli ədəbiyyatşünas, folklorşünas, dilçi, mətnşünas Qəzənfər Paşayevlə geniş müsahibəsi professorun elm, sənət, ədəbiyyat və həyat haqqında bədii-fəlsəfi düşüncələrini əks etdirir”. Bu cildə yer alan 30 məqalə 2017-2018-ci illərə aid olub, ideoloji, ictimai-siyasi və ədəbi-estetik məzmun daşıyır.

Müsahibədə alimin elmi-pedaqoji, şəxsi-ictimai mühitlə bağlı sualları cavablandırılıb. Bir sözlə, geniş müsahibə elm, sənət, ədəbiyyat və həyat haqqında bədii-fəlsəfi düşüncələrdir. Müsahibənin sonunda professor Qəzənfər Paşayevin kitablarından seçmə nümunələr verilib.

Professor Qəzənfər Paşayevin 2017-2018-ci illərdəki məqalələri Ümummilli lider Heydər Əliyev, “İslam həmrəyliyi: dini və mədəni müxtəlifliyin harmoniyası” mövzusunda beynəlxalq konfrans, xalq yazıçısı Elçin, Anar, akademik Teymur Bünyadov, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Kamran Əliyev və Nəsimi “Divan”-nın İraq nüsxəsi haqqındadır.

Elmi redaktoru və ön söz müəllifi professor Şirindil Alışanlı, rəyçisi professor Alxan Bayramoğlu olan IX cild [9] məqalələr məcmuəsidir. 2012-2017-ci illərin yazılarıdır. Qəzet, jurnal və kitablarda çıxmış məqalələrdir.

“Ədəbi estafetdə keçən ömür” (2017) kitabının ədəbi-elmi-publisistik məqalələr toplusu olan ön sözündə professor Şirindil Alışanlı Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayevi filoloji fikrimizin görkəmli nümayəndəsi kimi qiymətləndirib, onun əhatəli elmi-ədəbi yaradıcılığına fərdi baxış ifadə edib.

Kitaba professor Yavuz Axundlu, akademik Bəkir Nəbiyev, professor Müseyib Müseyibov, professor Azad Nəbiyev Azərbaycan-Hindistan ədəbi-mədəni əlaqələri, Dehlidə Nizami Gəncəvinin 870 illiyinə həsr edilmiş Beynəlxalq Konfrans, İmadəddin Nəsimi, xalq şairi Rəsul Rza, Məmmədəğa Şirəliyev, akademik Vasim Məmmədəliyev, Teymur Bünyadov və Muxtar İmanov, Nobel mükafatı laureatı Con Steynbek, professorlar Məmməd Qocayev, İmamverdi Əbilov, Zeydulla Ağayev, Alxan Məmmədov, “Koroğlu” operasının tamaşası, İraq türkmanlarının nağıl dünyası, İraq-Türkman-Azərbaycan folkloru, xalq yazıçısı Elçin, Azərbaycan-İraq-Türkman ədəbi-elmi əlaqələrinin araşdırıcısı Əta Tərzibaşı, “Kitabi Dədə Qorqud”, tənqidçi Vaqif Yusifli, xalq şairi Zəlimxan Yaqub, şair və alim Ayaz Vəfali, fransız yazıçısı Aleksandr Düma haqqında yazılar və filologiya elmləri doktoru və fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyalara rəsmi opponent rəyləri daxil edilib.

X cildin [10] elmi redaktoru akademik İsa Həbibbəyli, rəyçisi professor Məhərrəm Qasımlıdır. Kitabda “Əta Tərzibaşının folklorşünaslıq fəaliyyəti” (2016) və “Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası” (2017) adlı iki monoqrafiya, habelə, xalq yazıçısı Anar, Elçin, akademiklər İsa Həbibbəyli, Teymur Bünyadov və başqalarının professor Qəzənfər Paşayev haqqında yazıları və müəllifin 80 illik yubileyi münasibətilə məqalə və şeirlər, habelə çəkilən şəkillər əksini tapıb.

Birinci monoqrafiyanın ön söz müəllifi Əməkdar elm xadimi Məhərrəm Qasımlı, redaktorları professorlar Süphi Saatçı, Mahir Naqib, rəyçilər akademik Muxtar İmanov və doktor Mustafa Ziyadır.

Dil, folklor, musiqi, adət-ənənə birliyimizdən, İraq-türkman ədəbiyyatından söz açan, əsərləri İraq, Türkiyə, Azərbaycan və İranda çap olunmuş Əta Tərzibaşı haqqında monoqrafiyada xoyrat və manilər, xalq havaları, xalq türküləri, aşıq havaları, dastanlar, atalar sözləri və məsəllər sahəsində tədqiqatları özünə yer alıb. Əsər giriş, 6 fəsil (I fəsil. Əta Tərzibaşının həyat və ilk yaradıcılıq illəri; II fəsil. Xoyratlar və manilər; III fəsil. Xalq havaları, xalq türküləri; IV fəsil. Aşıqlar, aşıq havaları və dastanlar, “Arzu-Qənbər” dastanı; V fəsil. Atalar sözləri və məsəllər; VI fəsil. Əta Tərzibaşı və Azərbaycan-İraq-Türkman ədəbi-elmi əlaqələri) və son söz əvəzindən ibarətdir.

“Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası” (2017) monoqrafiyasının ön söz müəllifi akademik İsa Həbibbəyli, elmi redaktoru professor Şirindil Alışanlı, rəyçilər dosent Safura Quliyeva və dosent

Əroş Vəliyevdir.

Monoqrafiya XX əsrin 50-ci illərində ədəbiyyata gəlmiş şair, alim və tərcüməçi Hüseyn Kürdoğlunun yaradıcılığı, onun mühiti, mənsub olduğu ədəbi proses və şairin sənətkarlığı haqqındadır. Əsərin “Ədəbiyyatşünaslıqda faydalı örnək” adlı ön söz müəllifi akademik İsa Həbibbəylidir. Monoqrafiya “Mühiti, həyatı və yaradıcılığının ilk illəri”, “Şairin poetik dünyası”, “Dördlük tarixində era yaradan şair”, “Zəmanəmizin bayatı ustası”, “Təcnislər”, “Şairin gəraylı dünyası”, “Təsniflər”, “Hüseyn Kürdoğlunun ağıları”, “Rübailər”, “Sağalmaz yarası ilk məhəbbətin”, “Hüseyn Kürdoğlu poeziyası və unudulmaqda olan janrlar”, “Hüseyn Kürdoğlunun uşaq şeirləri”, “Şairin əbədi məhəbbəti”, “Qadınlar günü münasibətilə yazılan şeirlər”, “Avtoqrafla hədiyyə olunan kitablar”, “Fəridə xanımın ad günü münasibətilə yazılmış şeirlər”, “Şair, alim, tərcüməçi”, “Elmi axtarış yollarında”, “Folklorşünaslıq fəaliyyəti” bölmələrindən ibarətdir. Kitabın sonunda dosent Safura Quliyevanın “Əbədi abidə” məqaləsi, Hüseyn Kürdoğlunun çap kitablarının siyahısı verilib. X cildə həmçinin alimin 80 illik yubileyində çəkilən şəkillər, habelə müəllif haqqında “Kərkükün mənəvi elçisi” (Anar), “Siz kimsiniz, Qəzənfər Paşayev?” (Elçin), “Ziyalı fədakarlığına örnək” (İsa Həbibbəyli), “Gözəl insan, görkəmli alim” (Teymur Bünyadov), “Şöhrətin sevinci sizə yaraşır” (Nəriman Həsənzadə), “Qürur duyduğumuz ziyalı” (İlham Rəhimov), “Qəzənfər Paşayev fenomeni” (Məmməd Novruzov), “Milli şüur oyadan alim” (Tural Axundov), “Alim dünyasına bir baxış” (Teymur Bünyadov), “Görkəmli ədəbiyyatşünas, alim və müəllim” (Cəfər Quluzadə), “Dərin zəkaya sahib görkəmli alim” (Bəhrüzər Rüstəmov), “Atama etiraf” (Təranə) və Barat Vüsalın “Oğuzun Qəzənfəri” və Adil Cəmilin “Dağıldı durna qatırı” şeirləri daxil edilib.

Professor Qəzənfər Paşayev elmi-ictimai fəaliyyətinə görə “İlin alimi” adına layiq görülüb. 2018-ci ildə isə AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun 85 illik yubileyi münasibətilə ona “Əməkdar elm xadimi” fəxri adı verilib.

10 cildə “Seçilmiş əsərlər” tanınmış alimin böyük uğurudur. Bu münasibətlə Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayevi ürəkdən təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı, ailə-övlad səadəti, daimi xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Nəticə. Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Paşayevin seçilmiş əsərlərinin oncildliyi ədəbi-elmi tariximiz üçün faydalı nəşrlərdir.

Birincisi, çoxcildlikdəki “İraq-Türkman folkloru”, “Kərkük dialektinin fonetikasi”, “Altı il Dəclə-Fərat sahilində” monoqrafiyaları, habelə “Kərkük dünyası” silsilə yazıları folklor janrı poetikası, kərküklərin tarixi-ədəbi keçmişi, bu günü və sosial həyatı, ədəbi dilinin fonetik və qrammatik quruluşu baxımından elmi-nəzəri fikrimizə konkret yeniliklər verir.

İkincisi, alimin “Dilimiz – varlığımız” monoqrafiyasındakı “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Qürur duyduğum tarixi şəxsiyyətlər”, “Çağdaş dilçiliyimizin yaradıcılığında etüdlər”, “İngilis dilinin tədrisi problemləri” fəsillər və bölmələrində ifadə olunan problemlər, elmi qaynaqlar və vacib müddəalar perspektiv planlar və araşdırma mövzularının müəyyənləşdirilməsi üçün zəmin yaradır.

Üçüncüsü, görkəmli Azərbaycan şairi və filosofu İ.Nəsiminin yubileylərinə həsr edilmiş monoqrafiyalarının “Nəsimi divanının İraq nüsxəsi və naməlum şeirləri”, “Nəsiminin həyat və yaradıcılığına yeni baxış”, “Axtarışlar”, “Şeyx Nəsimi: tarixi həqiqətlər, həyəcanlı anlar”, “İraq divanı və biz”, “Nəsimi irsinin tədqiqi və nəşri tarixinə bir nəzər” bölmələri, eyni zamanda mütəfəkkir sənətkar İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi ilində aktual və müasir səslənir. Bu yazılar həm də “İ.Nəsimi–650” ilində konfrans və simpoziumlar üçün əhəmiyyətli materiallar verir. Professor Qəzənfər Paşayev nəsimişünaslıq sahəsində mötəbər sözü olan alimlərdən biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. I cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
2. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. II cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
3. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. III cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.

4. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. IV cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
5. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. V cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
6. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. VI cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
7. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 7 cildə. VII cild, Bakı, “Təhsil”, 2012.
8. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 10 cildə. VIII cild, Bakı, “Təhsil”, 2018.
9. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 10 cildə. IX cild, Bakı, “Təhsil”, 2018.
10. Paşayev Q. Seçilmiş əsərləri: 10 cildə. X cild, Bakı, “Təhsil”, 2018.